

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΛΙΝΑ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

CULTURE 2000

Enfants d' ici – Contes d' ailleurs

Η μουσική των Κούρδων – Μια εκπαιδευτική προσέγγιση

Νάνση Τουμπακάρη, Μουσικοπαιδαγωγός

Γενικά

Το μουσικό – ηχητικό υλικό που παρατίθεται στην εργασία αυτή αποτελείται από τρεις ενότητες, την θρησκευτική, την κοσμική και τα μουσικά όργανα.

Οι Κούρδοι, μουσουλμάνοι στην συντριπτική τους πλειοψηφία, διαμορφώνουν όπως είναι φυσικό την κουλτούρα τους, δεχόμενοι βαθιές επιρροές και από τη θρησκευτική τους πίστη. Έτσι στο υλικό παρατίθενται τέσσερα παραδείγματα θρησκευτικής τελετουργίας (προσευχές, ψαλμωδίες, θρησκευτικά τραγούδια) που ηχογραφήθηκαν μέσα σε τζαμί κατά τη διάρκεια θρησκευτικής τελετής.

Η κοσμική μουσική εκπροσωπείται από τραγούδια. Άλλοτε μακρόσυρτα, άλλοτε έντονα ρυθμικά, μιλούν για την αγάπη αλλά και για τη βασανισμένη πατρίδα. Τα τραγούδια αυτά εκπροσωπούν την κουρδική μουσική, η οποία, χωρίς να καταλύει την συγγένεια με τις γειτονικές μουσικές κουλτούρες (Τουρκική, Περσική, Ιρακινή) έχει δημιουργήσει μια ιδιαίτερη μουσική προσωπικότητα.

Η κουρδική μουσική παράδοση διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό από κρουστά, πνευστά και έγχορδα μουσικά όργανα. Τα όργανα αυτά απαντώνται και σε μουσικές κουλτούρες άλλων λαών (Τούρκοι, Πέρσες, Ινδοί κ.λ.π.) αυτούσια ή με μικρές διαφορές. Στα χέρια των κούρδων μουσικών όμως αποκτούν το ιδιαίτερο χρώμα της μουσικής τους.

Τα μουσικά – ηχητικά παραδείγματα των τριών ενοτήτων, προσφέρονται ιδιαίτερα για συζήτηση και έκφραση απόψεων και κρίσεων αλλά και για διερεύνηση των κοινών και των διαφορετικών πολιτισμικών αναφορών ανάμεσα στον κουρδικό και τον δικό μας λαό.

Το μουσικό – ηχητικό υλικό και οι εκπαιδευτικές δράσεις

A. Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

1. Ιμάμης λέει προσευχή στα Κουρδικά. Ο ιμάμης λέει προσευχή η οποία εξελίσσεται σε ψαλμωδία. Ταυτόχρονα οι πιστοί μουρμουρίζουν, πιθανά συγκατανεύοντας στα όσα ακούν. Η φωνή του ιμάμη ακούγεται αρκετά μονότονη και σαφώς καταλυτική.
  - α. Προτρέπουμε τα παιδιά να παρατηρήσουν τον ήχο της γλώσσας
  - β. Τα παιδιά συγκρίνουν το άκουσμα με τις δικές τους αντίστοιχες εμπειρίες ανακαλύπτοντας τα κοινά και τα διαφορετικά στοιχεία.
2. Ρυθμική απαγγελία προσευχής από τον ιμάμη και τους πιστούς στα κουρδικά.
  - α. Ακουστική παρατήρηση της γλώσσας και του τρόπου απαγγελίας της προσευχής, με στόχο τα παιδιά να συγκρίνουν το άκουσμα με τις δικές τους θρησκευτικές εμπειρίες.

3. Παιδί έντεκα ετών, ψέλνει απόσπασμα από το Κοράνι στα Αραβικά (γλώσσα του Κορανίου).
  - α. Συζήτηση με τα παιδιά. Μπορεί να πυροδοτηθεί με ερωτήσεις – κλειδιά, όπως: Ψέλνουν τα παιδιά ποτέ στις εκκλησίες εδώ στην Ελλάδα; Ο ήχος της ψαλμωδίας μοιάζει με τον δικό μας ή είναι εντελώς διαφορετικός;
4. Θρησκευτικό τραγούδι στα κουρδικά, που συνοδεύεται από μεγάλα δερμάτινα κρουστά.
  - α. Συζητάμε για το ύφος του τραγουδιού.
  - β. Παρακινούμε τα παιδιά να συγκεντρώσουν την προσοχή τους στην φωνή, προσπαθώντας να την απομονώσουν από τον ήχο των κρουστών (τα κρουστά αυτά είναι σαν μεγάλα ντέφια χωρίς ζίλια). Για να το κατορθώσουν αυτό ευκολότερα, ζητάμε από τα παιδιά να συνοδέψουν με παλαμάκια το ρυθμικό σχήμα που «λέει» η φωνή. Το σχήμα αυτό είναι επαναλαμβανόμενο και συνεχώς το ίδιο, σε όλη τη διάρκεια του τραγουδιού και είναι τρία ζεύγη ογδόων και ένα τέταρτο (Π Π Π Ι). Για να βοηθήσουμε τη δραστηριότητα βάζουμε το τραγούδι από το 0.28'' όπου η φωνή τραγουδάει χωρίς τη συνοδεία των κρουστών και το ερέθισμα είναι καθαρό. Ρωτάμε τα παιδιά ποια μουσικά όργανα, από αυτά που έχουμε στην τάξη, πιστεύουν ότι ταιριάζουν για να συνοδέψουμε το τραγούδι. Αφού η ομάδα καταλήξει στα όργανα συνοδεύουμε το τραγούδι. Υπάρχει πιθανότητα εάν τα παιδιά παίξουν όλα μαζί να δημιουργηθεί οχλαγωγία ανασταλτική για το αποτέλεσμα. Στην περίπτωση αυτή τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες των 5 – 6 ατόμων. Κάθε ομάδα συνοδεύει με τη σειρά της το τραγούδι.

B. Η ΚΟΣΜΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

5. Τραγούδι με γυναικεία φωνή (1). Τα λόγια του τραγουδιού λένε εν συντομία τα εξής: *Μάνα παντρεύομαι. Πλύνε με, ντύσε με, στόλισε με και στείλε με στον καλό μου. Μάνα πήγαινε και πες του να μην αργήσει γιατί βιάζομαι να τον δω. Όποιος και να έρθει να με εμποδίσει δεν θα τα καταφέρει γιατί εγώ θα πάω να τον βρω.* Το τραγούδι τραγουδιέται από γυναικεία φωνή και συνοδεύεται από ντουντούκ (διπλή φλογέρα με επιστόμιο που μοιάζει με του κλαρίνου).
  - α. Τα παιδιά συζητούν για το μουσικό ύφος του τραγουδιού.
  - β. Τα παιδιά προσπαθούν να μαντέψουν τι μπορεί να λέει το τραγούδι. Από τη δραστηριότητα αυτή μπορεί να προκύψουν πολύ ενδιαφέρουσες ιστορίες.
6. Τραγούδι με γυναικεία φωνή (2). Τα λόγια του τραγουδιού λένε εν συντομία τα εξής: *Ναρινέ φόρεσε την πέτσα (μαντήλι με αραιή ύφανση που επιτρέπει στη γυναίκα που το φοράει να βλέπει, αλλά και να βλέπουν το πρόσωπό της) γιατί είσαι τόσο όμορφη που πρέπει να σκεπαστείς.* Τραγουδιέται από γυναικεία φωνή και συνοδεύεται από ντουντούκ και νταούλι. Το τραγούδι έχει δυο διαφορετικά μέρη. Το πρώτο (0.00'' – 0.36'') είναι μια εισαγωγή από το ντουντούκ, χωρίς έντονα ρυθμικά στοιχεία ενώ το δεύτερο (0.37'' - τέλος) χαρακτηρίζεται από το νταούλι που εισάγει έντονα το ρυθμικό στοιχείο.
  - α. Τα παιδιά εντοπίζουν με τη βοήθεια του δάσκαλου τα δυο διαφορετικά μέρη του τραγουδιού.

- β. Συνοδεύουν το τραγούδι με τα μουσικά όργανα της τάξης. Μια πιθανή εκδοχή θα ήταν το πρώτο μέρος να συνοδευτεί π.χ. από κουδουνάκια σε ήχους τρέμολο, από ήχο ανέμου, από ξύσιμο ή τρίψιμο του δέρματος των τύμπανων κ.λ.π. ενώ το δεύτερο π.χ. με παλμούς στα δερμάτινα και στα ξύλινα.
7. Τραγούδι με αντρική φωνή (1). Τα λόγια του τραγουδιού λένε εν συντομία τα εξής: *Η πατρίδα μου είναι πάνω σ' ένα ψηλό βουνό. Εκεί με γέννησε η μάνα μου. Εκεί είναι το σπίτι μου. Αχ με έδιωξαν οι εχθροί. Η πατρίδα μου έγινε κομμάτια και δεν μπορώ να φτάσω εκεί*. Τραγουδιέται από αντρική φωνή και συνοδεύεται από ταμπούρ (όργανο έγχορδο που μοιάζει με μπουζούκι).
- α. Τα παιδιά ακούνε το τραγούδι και συζητούν για το ύφος και το συναίσθημα που αναδίδει.
- β. Με τη βοήθεια του δάσκαλου παρατηρούν ότι ο ήχος του ταμπούρ ακούγεται συνέχεια ενώ η φωνή έρχεται και φεύγει περιοδικά. Ο δάσκαλος παρουσιάζει κορδέλες δυο διαφορετικών χρωμάτων π.χ. κόκκινες και γαλάζιες. Τα παιδιά συμφωνούν ότι π.χ. το κόκκινο ταιριάζει με το ήχο του ταμπούρ και το γαλάζιο με τον ήχο της φωνής. Οι κορδέλες μοιράζονται στα μέλη της ομάδας, τα οποία, με παράλληλη ακρόαση του τραγουδιού, κινούνται ανάλογα με το χρώμα που έχουν, δηλαδή, οι κόκκινες κορδέλες συνέχεια ενώ οι γαλάζιες όποτε εμφανίζεται η φωνή.
- γ. Τα παιδιά συζητούν ποια ηχοχρώματα από τα όργανα της τάξης ταιριάζουν στο ταμπούρ και ποια στη φωνή. Έτσι η ομάδα αποφασίζει ότι π.χ. στο ταμπούρ ταιριάζουν ήχοι τρέμολο στα δερμάτινα ενώ στη φωνή ταιριάζουν ήχοι τρέμολο στα μεταλλικά (πιατίνια, τρίγωνα κ.λ.π.). Τα παιδιά μοιράζονται τα όργανα και συνοδεύουν το τραγούδι.
8. Τραγούδι με αντρική φωνή (2). Τα λόγια του τραγουδιού λένε εν συντομία τα εξής: *Γέρασα να αγωνίζομαι για την πατρίδα. Δεν έχω χαρά μόνο στεναχώρια και πένθος. Σαν σαμάρι έχω φορτωμένα στην πλάτη μου τα βάρη σου και την στενοχώρια σου πατρίδα μου, κι αυτό με γέρασε. Δεν μπορώ να κάνω τίποτα γιατί ο εχθρός είναι δυνατός*. Τραγουδιέται από αντρική φωνή και συνοδεύεται από ταμπούρ (όργανο έγχορδο που μοιάζει με μπουζούκι) και δερμάτινο κρουστό. Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι 5/8.
- α. Τα παιδιά μετά την πρώτη ακρόαση, επιλέγουν τα όργανα της τάξης που ταιριάζουν στο τραγούδι και το συνοδεύουν ρυθμικά.
9. Τραγούδι με αντρική φωνή (3). Τα λόγια του τραγουδιού λένε εν συντομία τα εξής: *Η Χιφσέ είναι γλυκομίλητη. Πάω στο χωριό της από τον δρόμο που είναι πλάι στον γκρεμό. Δεν με νοιάζει για τον γκρεμό θέλω να φτάσω για να τη δω. Η καρδιά μου είναι πληγωμένη από εκείνη. Όλοι οι συγγενείς με ρωτάνε γιατί την αγαπάω κι εγώ λέω γιατί είναι γλυκομίλητη και όμορφη. Η Χιφσέ όμως είναι ψηλομύτα και δεν μιλάει*. Τραγουδιέται από αντρική φωνή και συνοδεύεται από δερμάτινο κρουστό και σαζ (όργανο έγχορδο με μακρύ μπράτσο).
- α. Τα παιδιά μετά την πρώτη ακρόαση, επιλέγουν τα όργανα της τάξης που ταιριάζουν στο τραγούδι και το συνοδεύουν με παλμό.

Γ. ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

10. Σόλο Σαζ. Το σαζ είναι όργανο έγχορδο με σχετικά μακρύ μπράτσο. Κατέχει πολύ σημαντική θέση στην κουρδική μουσική κουλτούρα. Οι Κούρδοι τροβαδούροι το

χρησιμοποιούν ευρύτατα για να συνοδέψουν όχι μόνο τραγούδια της αγάπης αλλά κι εκείνα που μιλούν για την χαμένη πατρίδα. Έτσι το σαζ έγινε σύμβολο της αντίστασης του κουρδικού λαού και οι σαζίστες θεωρήθηκαν εμψυχωτές και πρωτοπόροι του αγώνα για ανεξαρτησία.

α. Τα παιδιά βλέπουν τη φωτογραφία του σαζ, ακούν τον ήχο του και το συγκρίνουν με άλλα παρόμοια μουσικά όργανα που έχουν δει.

11. Ζουρνάς και Νταούλι. Ο ζουρνάς και το νταούλι, που παίζουν πάντοτε μαζί, αποτελούν κοινό πολιτισμικό αγαθό για τους λαούς από το Μαρόκο μέχρι την Ινδία και χρησιμοποιούνται ευρύτατα στην κουρδική μουσική παράδοση. Όργανα με εξαιρετικά δυνατό και διαπεραστικό ήχο, παίζουν συχνά σε γάμους, γιορτές και πανηγύρια.

α. Τα παιδιά βλέπουν τις φωτογραφίες των οργάνων ακούν τον ήχο τους και τα συγκρίνουν με άλλα παρόμοια μουσικά όργανα που έχουν δει.

β. Στο παράδειγμα που παρατίθεται μπαίνει πρώτος ο ζουρνάς σε ελεύθερη μελωδία, η οποία γίνεται έντονα ρυθμική με την είσοδο του νταουλιού στο 0.30΄. Τα παιδιά χωρίζονται σε δυο ομάδες όπου η πρώτη είναι «ζουρνάδες» και η δεύτερη «νταούλια». Με παράλληλη ακρόαση αρχίζουν να κινούνται ελεύθερα πρώτοι οι «ζουρνάδες». Τα «νταούλια» αρχίζουν να κινούνται όταν το «πει η μουσική» δηλ. στο 0.30΄ μετατρέποντας την κίνηση σε ρυθμική.

12. Σόλο Ντουντούκ. Το ντουντούκ είναι πνευστό όργανο. Αποτελείται από δυο καλαμένιες φλογέρες ενωμένες μεταξύ τους. Το επιστόμιο μοιάζει πολύ με του κλαρίνου γι αυτό και ο ήχος του ντουντούκ θυμίζει τον ήχο του κλαρίνου. Η λέξη ντουντούκ έχει κοινή ρίζα με το λατινικό «ντούε» και υποδηλώνει την έννοια του διπλού.

α. Τα παιδιά ακούν τον ήχο του ντουντούκ και συζητούν κάνοντας αναφορές σε δικές τους εμπειρίες.

13. Σόλο Ταμπούρ. Το ταμπούρ είναι έγχορδο και ανήκει στην ίδια οικογένεια οργάνων με το σαζ και το μπουζούκι. Το ταμπούρ μοιάζει σαν μπουζούκι με μακρύ μπράτσο. Όπως το σαζ έτσι και το ταμπούρ προτιμάται από τους κούρδους τροβαδούρους για να συνοδεύει τα τραγούδια τους.

α. Τα παιδιά ακούν τον ήχο του ταμπούρ και συζητούν κάνοντας αναφορές σε δικές τους εμπειρίες.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Δεν χρειάζεται να ακούσει κανείς δεύτερη φορά το μουσικό – ηχητικό υλικό της εργασίας αυτής, για να διαπιστώσει ότι στα δικά μας αυτιά, ηχεί τουλάχιστον παράξενα. Την ίδια διαπίστωση θα κάνουν και τα παιδιά. Βέβαια επειδή τα παιδιά δεν έχουν ακόμα την ικανότητα να αναλύουν λογικά την έννοια του καινούριου ή του παράξενου, είναι εξαιρετικά πιθανό ότι θα αντιδράσουν με ακράτητα γέλια. Γέλια όμως που δεν σημαίνουν απαραίτητως απαξία, κοροϊδία ή περιφρόνηση, αλλά γέλια που υποδηλώνουν την ενδεχόμενη αμηχανία που αισθάνονται, απέναντι σε κάτι τόσο καινούριο. Στην περίπτωση αυτή είναι αληθινά λυτρωτική η ειλικρινής απορία του δάσκαλου, ο οποίος αφού αφήσει το γέλιο να κοπάσει κάπως, ρωτάει τα παιδιά με πηγαίο ενδιαφέρον τους λόγους που τα έκαναν να γελάσουν. Η σύντομη συζήτηση που θα ακολουθήσει, μπορεί να συμβάλει εξαιρετικά στην θετική εξέλιξη του όλου προγράμματος.

Το μουσικό – ηχητικό υλικό συνοδεύεται από κάποια στοιχεία που αφορούν το εκάστοτε παράδειγμα όπως π.χ. την ερμηνεία των λόγων των τραγουδιών, τα μουσικά όργανα που το συνοδεύουν κ.λ.π. Τα στοιχεία αυτά πρωτίστως απευθύνονται στο δάσκαλο. Αν εκείνος κρίνει πως το κλίμα και η δυναμική της ομάδας το επιτρέπει, τα εξηγεί στα παιδιά.

Μερικά μουσικά παραδείγματα είναι αρκετά μεγάλα (4 – 5 λεπτά). Εάν η ομάδα δεν μπορεί να αντέξει τη διάρκεια αυτή, ο δάσκαλος μετά τα πρώτα 1 – 2 λεπτά του παραδείγματος, μειώνει βαθμιαία την ένταση του ήχου στο CD-player μέχρι να σβήσει. Με τον τρόπο αυτό η διάρκεια του κομματιού έρχεται στα μέτρα των παιδιών. Οι δράσεις πραγματοποιούνται κανονικά.